

۱۰-۲۷

دکتر احمد پوزاخمد، دانشیار و استادیار، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

پوزاخمد، احمد. (۱۳۹۸). بازسازی و نوسازی

مناطق جنگزده استان کرمانشاه. فصلنامه علمی پژوهشی معماری و شهرسازی، ۱۰(۱)، ۱۰-۲۷.

پوزاخمد، احمد. (۱۳۹۸). بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان کرمانشاه. فصلنامه علمی پژوهشی معماری و شهرسازی، ۱۰(۱)، ۱۰-۲۷.

پوزاخمد، احمد. (۱۳۹۸). بازسازی و نوسازی

مقدمه‌ای بر ویژگیها و ابعاد فضایی بازسازی

مناطق جنگزده استان کرمانشاه

پوزاخمد، احمد. (۱۳۹۸). بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان کرمانشاه. فصلنامه علمی پژوهشی معماری و شهرسازی، ۱۰(۱)، ۱۰-۲۷.

کلیدواژه‌ها: بازسازی، نوسازی، مناطق جنگزده، استان کرمانشاه

کلیدواژه‌ها: بازسازی، نوسازی، مناطق جنگزده، استان کرمانشاه

کلیدواژه‌ها: بازسازی، نوسازی، مناطق جنگزده، استان کرمانشاه

کلیدواژه‌ها: بازسازی، نوسازی، مناطق جنگزده، استان کرمانشاه

کلیدواژه‌ها: بازسازی، نوسازی، مناطق جنگزده، استان کرمانشاه

چکیده

پوزاخمد، احمد. (۱۳۹۸). بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان کرمانشاه. فصلنامه علمی پژوهشی معماری و شهرسازی، ۱۰(۱)، ۱۰-۲۷.

توسط نیروهای عراقی دچار تخریب و خسارت گردید. با توجه به بازسازی

ویرانی‌ها و ساماندهی نابسامانیهای حاصل که با تلاش سازمانهای اجرایی و

مشارکت و همیاری مردم در مناطق جنگزده بعمل آمد. تدوین سیر تحولات و

اقدامات انجام شده و بررسی ابعاد و ویژگیها و الگوهای مورد استفاده در

بازسازی مناطق جنگزده و ارائه تجارب حاصله از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است

است که در این مقاله مورد توجه قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: بازسازی، استان کرمانشاه، تخریب، جنگزده، فضا

واژه‌های کلیدی: بازسازی، استان کرمانشاه، تخریب، جنگزده، فضا

واژه‌های کلیدی: بازسازی، استان کرمانشاه، تخریب، جنگزده، فضا

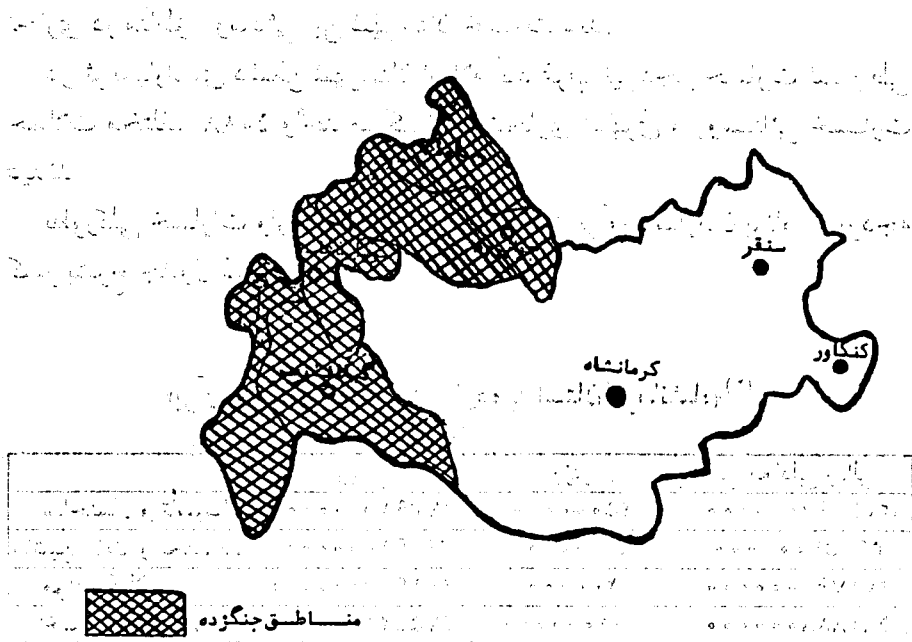
روش بررسی و مطالعه:

به منظور اجرای طرح تحقیقاتی سیر تاریخ و عملکرد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده، سعی گردید براساس مطالعات آمار و اطلاعات موجود ارگانهای ذیربط و تکمیل آنها با مشاهده و بازدید مناطق جنگزده و گفتگو با دست‌اندرکاران بازسازی و مردم بررسی‌ها انجام گردد. اگر چه بدلیل عدم ثبت و ضبط کامل فعالیتهای انجام شده در بازسازی بویژه در آغاز کار و کمبود و پراکندگی اطلاعات و آمار مورد نیاز نگارنده با مشکلاتی روبرو بوده است.

میزان تخریب و پراکندگی جغرافیایی آن در سطح استان: شهر کرمانشاه بارها مورد حمله هواپیماها و موشکهای دشمن قرار گرفت و ۱۵۰۳۰ واحد مسکونی و تجاری این شهرستان بطور کامل خسارت دیدند. محله‌های وزیری، سه راه برق، رشیدی، خیام، ۲۲ بهمن، لشکر، شریعتی، مصدق، شهرک ژاندارمری و چندین محله دیگر و پالایشگاه کرمانشاه، کارخانه قند، تأسیسات برق و تأسیسات زیربنایی این شهر خسارت زیادی را در جنگ تحمیلی متحمل گردیدند.

شهرستان قصرشیرین از همان اوایل جنگ (سال ۵۹) مورد تهاجم رژیم بعث قرار گرفت و در تاریخ ۵۹/۶/۳۱ به تصرف دشمن درآمد. طبق آمار ارائه شده از طرف ستاد بازسازی استان حدود ۸۹۰۰ واحد مسکونی و تجاری در مناطق شهری (۸۰۰۰ واحد در شهر قصرشیرین، ۱۳۰ واحد در شهر سومار، ۴۵۰ واحد در شهر نفت شهر و ۳۲۰ واحد در شهر خسروی) و ۴۲۵۰ واحد در ۷۶ روستای این شهرستان خسارت دیدند. علاوه بر موارد فوق جنگلهای نوار مرزی ایران بمیزان ۱۰۰٪، نهالستان ۱۰۰ هکتاری قصرشیرین بمیزان ۱۰۰ درصد، مراتع منطقه بمیزان ۴۰ درصد، راه‌ها و پل‌های ارتباطی و تأسیسات زیربنایی، آموزشی و بهداشتی بمیزان ۱۰۰٪ خسارت دیدند.

شهرستان سرپل ذهاب در تاریخ ۵۹/۶/۳۱ به تصرف دشمن درآمد و ۶۵۰۰ واحد مسکونی و تجاری در مناطق شهری و ۸۲۶۳ واحد مسکونی و تجاری در

شکل ۱: نقشه فضایی شهر کرمان و مناطق جنگزده (مناطق جنگزده استان کرمانشاه) (۱)

مناطق جنگزده استان کرمانشاه (۱)

۱۳۸ روستای این شهرستان خسارت دیدند. علاوه بر واحدهای مسکونی و تجاری، مراعات منطقه سرپل و روستاهای اطراف صنایع غذایی، نساجی، مسجد جامعه بقعه احمد بن اسحق، مسجد قادری، مسجد صاحب الزمان، تأسیسات پست و تلگراف و تلفن، گنبد بابایادگار، کاخ‌گرا به میزان ۷۵٪ متحمل خسارت گردیدند.

در شهرستان پاره طبق آمار ارائه شده از طرف ستاد بازسازی استان، ۴۰۰ واحد مسکونی و تجاری شهری و ۴۵۸۱ واحد مسکونی و تجاری در ۲۴۲ روستای این شهرستان خسارت دیدند. از کل روستاهای خسارت دیده منطقه ۶۰ روستا صدرد خسارت دیدند. علاوه بر آن مراعات منطقه و تأسیسات زیربنائی منطقه بخصوص نوسود به میزان صدرد خسارت دیدند.

حملات دشمن هر چند متوجه شهر جوانرود نبود ولی ۳۴۸۹ واحد مسکونی و

تجاری در مناطق روستائی این شهرستان خسارت دید. در اثر بمبارانهای دشمن شهرستان اسلام آباد غرب نیز دچار خسارت شد و طی حملات مختلف ۵۰۸۸ واحد مسکونی و تجاری شهری و روستائی خسارت دیدند. بطورکلی خسارات وارده به استان کرمانشاه طبق برآورد سازمان برنامه و بودجه کشور بشرح جدول ذیل است.

«برآورد نهایی خسارات وارده به استان کرمانشاه»^(۲)

ریالی	ارزی	کل معادلی ریالی
۲۷۳۹۱۵۰۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰۰	۲۷۵۰۶۷۰۰۰۰۰۰
۲۹۹۹۱۰۰۰۰۰۰۰	۸۱۰۰۰۰۰۰	۳۶۰۵۹۰۰۰۰۰۰
۲۷۱۶۱۶۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰	۲۷۱۷۶۴۰۰۰۰۰۰
۵۷۵۵۲۲۰۰۰۰۰۰	۹۸۰۰۰۰۰۰	۵۸۲۸۸۸۰۰۰۰۰۰

«واحدهای تخریبی مناطق جنگ زده استان کرمانشاه»^(۳)

واحدهای تخریبی		شهرستان
روستایی	شهری	
	۸۰۰۰	قصرشیرین
	۱۳۰	سومار
	۴۵۰	نفت شهر
	۳۲۰	خسروی
۴۲۵۰	۸۹۰۰	جمع
۸۲۶۳	۶۵۰۰	سرپل ذهاب
۱۷۳۰	۲۸۵۰	گیلان غرب
۴۵۸۱	۴۰۰	پاوه و نوسود
۳۴۸۹	-	جوان رود
۲۲۳۱۳	۱۸۶۵۰	جمع
	۴۰۹۶۳	جمع کل

آغاز بازسازی مناطق جنگزده استان:

اگرچه بازسازی برخی نقاط استان که دوران محل درگیری بودند در سال ۱۳۶۱ همزمان با عملیات نظامی آغاز گردید، لیکن عملیات اجرایی بیشتر معطوف به جبران خسارات مردمی در نواحی پشت جبهه بوده است و بازسازی مناطق جنگزده استان کرمانشاه بعد از آتش بس در سال ۱۳۶۸ عملاً بطور جدی شروع شد.

با توجه به حجم بالای خسارات وارده در کل استان و آلوده بودن مناطق عملیاتی و وجود انواع تله‌های انفجاری مین، گلوله‌های عمل نکرده و لاشه ادوات جنگی، کار بازسازی طی سالهای ۶۸-۶۹ در بیشتر مناطق استان صرف پاکسازی شهرها و روستاهای تخریب شده گردید. بعد از آواربرداری و نخاله برداری شهرها و روستاهای جنگزده طی برنامه اول پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بالغ بر ۱۵۰۵۱ میلیون ریال جهت پرداخت خسارات نقدی و جنسی بلاعوض و احداث واحدهای مسکونی تجاری شهری و روستایی و ... به این استان اختصاص داده شد. از نیمه دوم سال ۱۳۶۹ پروژه‌ها و طرحهای بازسازی استان بطور جدی تری آغاز شد.^(۴)

الگوهای بکار رفته در بازسازی مناطق جنگزده:

بیشتر فعالیتهای بازسازی روی اقدامات اضطراری، ترمیم موقتی خرابیها و دوباره سازی برخی از ساختمانها از جمله ساختمانهای مسکونی، مدارس، بیمارستانها و مکانهای مذهبی متمرکز شد. بدلیل فقدان برنامه‌ریزی از بودجه بندی سالانه بعنوان وسیله اصلی هدایت و کنترل فرآیند بازسازی استفاده شد: بودجه سالانه وسیله معتبری جهت ایجاد هماهنگی بین فعالیتهای سازمانهای مختلف درگیر امر بازسازی نبوده و با این مشکل اساسی، بسختی می‌شد از دوباره کاری و استفاده نامعقول از منابع کمیاب

جلوگیری نمود.

کشور ما از تجربه خود در حین جنگ با «خودداری سازمانهای منطقه‌ای و فعالیتهای همگانی» استفاده بیشتری نموده و شرایط مورد نیاز را فراهم ساخت علاوه بر این برنامه‌ریزی بازسازی به سه شکل زیر از هم متمایز گردید: - برنامه‌ریزی ملی متمرکز در مورد بخشهای اقتصادی که از نظر ملی مهم محسوب می‌گردد.

برنامه‌ریزی منطقه‌ای و محلی جهت بخشهای اقتصادی مهم منطقه‌ای و محلی.

برنامه‌ریزی برای بازسازی مناطق آسیب دیده از جنگ.

بطور کلی در مناطق جنگ‌زده کشور چهار الگوی اساسی بازسازی بکار گرفته شد: - بازسازی فوری: که بعد از حمل موشکی یا بمباران شروع شد مثلاً در شهرهای کرمانشاه، اسلام آباد غرب، کرند غرب که از درگیری فاصله داشتند در حین جنگ بازسازی شروع شد.

- بازسازی ترمیمی که در کنار اقدامات فوری نهایی، فعالیتهایی جهت سروسامان دادن به ساختمانهای آسیب دیده و قابل تعمیر انجام شد.

- بازسازی جایگزین که با مرمت و احیاء سرمایه موجود و فعالیتهای اجتماعی - اقتصادی جامعه را به سطحی قبل از وقوع فاجعه رسانده و مردم را به سر و کار منزل خود برگرداند و اکنون در بعضی از مناطق جنگ‌زده کشور مثل شهرستان قصر شیرین، سرپل ذهاب، پاوه و نوسود در پایان این مرحله قرار داریم.

- بازسازی عمرانی یعنی ایجاد فعالیتهای جدید و اجرای پروژه‌های بزرگی که اهداف بزرگ ملی را تأمین می‌نماید.

برای تحقق اهداف بازسازی عمرانی باید سرمایه‌های انسانی، مالی و فیزیکی را در اختیار داشته باشیم و در این زمینه دولت باید نقش مهمی را ایفا کند.

ویژگیهای بازسازی مناطق جنگزده استان کرمانشاه در دوره ۱۳۶۷ تا ۱۳۹۷

مهمترین امر در بعد اقتصادی بازگرداندن اقتصاد جنگ زمان ماقبل بازسازی و سپس به زوال عادی اقتصاد کشور بود.

نخستین گامها در بازسازی اقتصادی استان تأمین زمینه‌های اشتغال و فراهم آوردن وسایل بازگشت مهاجرین و برپا کردن چرخ واژگون شده اقتصادی استان بود. گامهای بعدی در جهت پایدار کردن فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی و رونق بخشیدن به این فعالیتهای تأمین رفاه بیشتر مردم بود. سیاست‌های بازسازی اقتصادی استان ایجاد اشتغال در امر سازندگی بود. یعنی دولت پولی را که پس از جنگ به منطقه سرازیر کرد بخشی جهت دستمزد اهالی هزینه گردید و بدین طریق زمینه اشتغال در خدمت بازسازی فراهم آمد با این عمل اشتغال در امور ساختمانی و عمرانی پدیدار گشت و زمینه‌های تأمین معیشت مردم، رونق اقتصادی استان، انگیزه فعالیت و سازندگی فراهم گردید و چون پول از طریق چرخ اقتصادی منطقه بدست مردم می‌رسید بر خلاف کمکهای مستقیم، روحیه کم‌مصرفی به مردم منطقه داد. در استان کرمانشاه با توجه به اینکه بیشتر نقاط مرزی از جمعیت خالی شده بود با ایجاد فرصتهای شغلی و برنامه‌ریزی در زمینه بازسازی بیشتر مهاجرین به موطن خود بازگشتند. منظور بازگرداندن اقتصاد به وضع اولیه خود، بازسازی زیرساختها، ساختمانهای تسهیلات عمومی، راهها و پلها، مسکن شهری و روستایی، آب و برق، و ایجاد اشتغال مورد تأکید قرار گرفت. میزان اعتبارات بازسازی از سال ۱۳۶۱ تا سال ۱۳۶۷ (سالهای قبل از آتش‌بس) که بیشتر در شهرستانهای کرمانشاه، اسلام‌آباد غرب، پاوه، جوانرود هزینه شده، بالغ بر ۵۳۹۹۵۷۷۸۶۵۵۱ ریال بوده است. از ابتدای سال ۱۳۶۹ تا پایان سال ۷۳ بالغ بر ۵۳۵۷۰۰۵۵۰۰۰۰ ریال (جهت اجرای طرحهای عمرانی بازسازی استانی در قالب بیش از ۲۱۲۷ پروژه به این

استان اختصاص داده شده است که در سطح مناطق جنگزده به پروژه‌هایی که در آتش مستقیم جنگ از بین رفته و همچنین نوسازی دیگر پروژه‌های عمرانی هزینه گردیده است. (۵)

اگر چه زیرساختهای شبکه آبرسانی، فاضلاب، کانال کشی و دیگر خدمات عمومی هماهنگ با رشد شهر توسعه نیافت و در مواردی اعتراض مهاجرین بازگشتی به موطن اصلی خود را از جمله در شهرستان قصرشیرین، سرپل ذهاب و شهر نوسود را برانگیخت. در زمینه مسکن، عوامل مختلف ناشی از ضعف در امر برنامه‌ریزی نوسازی با تأکید بر مسکن ارزان قیمت متناسب با درآمد پایین مردم، رشد فزاینده جمعیت، شهرنشینی سریع و افزایش شدید مهاجرت سبب عدم توفیق کامل گردید.

ب - ابعاد اجتماعی

احیاء فرهنگی و سازماندهی اجتماعی و برقراری نظم و آرامش از مشکلاتی بود که در آغاز بازسازی بچشم می‌خورد. اگر چه در بازسازی ساختار کالبدی سکونتگاهها مورد نظر است ولی باید این ساختار وسیله‌ای در خدمت تعالی بخشیدن به ارزشهای والای انسانی باشد. پس مسئولیت حکومت تنها به بازسازی شبکه‌های زیربنایی ختم نمی‌شود و نیروهای متخصص نیز به تعیین روابط فعالیتها در مقیاس بنا و شهر محدود نمی‌گردد بلکه باید به محتوای فرهنگی این کالبد عمیقاً اندیشیده شود و با مشارکت دادن مردم در همه امور و مسئولیتهای بازسازی این روح و جسم هر چه بیشتر با هم بیامیزد.

مردم همچون حضور در جنگ در بازسازی هم شرکت نمودند. تجربه نشان داد که بازسازی یکی فرایند اجتماعی است و سازمانهای مردمی مهمترین ابزار این فرایند بشمار می‌آیند. این تجربه البته نه در کشور ما بلکه در سایر کشورهایی که بنحوی با تخریب و بازسازی مواجه شده‌اند مثل نیکاراگوئه، آلمان و اتحاد جماهیر

شوروی (قبل از فروپاشی)، بچشم می خورد. سازمانها و نهادهائی که در جمهوری اسلامی ایران در راستای اهداف بازسای ایجاد شدند، ستادها، نهادها، بنیادها، شوراهای و کمیته‌ها بودند. این نهادها در پی حل مشکلات مردمی که مشکلات مختلف را در راستای جنگ تحمل کرده بودند مشکلات بازسازی را نیز بر خود هموار نمودند. چنانکه در قصر شیرین، سرپل ذهاب، گیلانغرب، نوسود، مهاجرین بازگشتی نقش بسیار مهمی در بازسازی ایفاء کردند. **ب- ابعاد نظامی - سیاسی** بازسازی مناطق جنگزده استان در بعد نظامی شامل موارد ذیل می شود: ارائه خدمات مهندسی و لجستیکی مورد نیاز به نیروهای نظامی از قبیل بازسازی شبکه های آب و برق، خطوط ارتباط و مخابرات، راهها و پلها، بازسازی ابنیه ضروری برای فعالیتهای نظامی

- پاکسازی اراضی از ادوات جنگی، مین ها و تله های نظامی
 - پاکسازی اراضی از اجساد سربازان و افراد غیر نظامی
 - ابعاد سیاسی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان شامل موارد ذیل است:
 - تحکیم موقعیت جمهوری اسلامی ایران در جهان بعنوان کشوری که در جین جنگ بازسازی و نوسازی را در ابعادی وسیع و بدون کمک از خارج شروع کرد.
 - بازسازی مناطق مختلف اعم از مناطق شیعه نشین و سنی نشین و اهل حق بدون توجه به القادات ملی گرایی و ناسیونالیستی.

- تقویت سنتهای پسندیده و فرهنگ محلی و تغییر سنتهای نامناسب محلی
 - تقویت روحی و سیاسی خطوط پشت جبهه رزمندگان از طریق حضور مردم محل در خطوط جبهه.

۳-۱- ابعاد فضایی و کالبدی: این شهر به سمت جنوب (در راستای محور اصلی) توسعه یافته و وسعت جغرافیایی و گستره آتش‌جنگ در محدوده‌ای بطول بیش از ۳۳۰ کیلومتر از مرز استان و در برگرفتن دهها شهر و بیش از ۵۰۰ روستای استان ابعاد فضایی و کالبدی گسترده‌ای را مطرح می‌سازد؛ با توجه به اینکه هر شهر یا روستا مرکز ثقل فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اطراف خود می‌باشد و هر یک از این مراکز بنحوی با مراکز اطراف خود وابستگی و داد و ستد دارد، در واقع ما با یک بافت و نظام وسیع متلاشی شده روبرو بودیم که در بازسازی آن باید به همین گونه برخورد می‌شد. چنین عملی نیاز به یک طرح ریزی یکپارچه داشت شهرهایی که به‌میزان صید در صید تخریب شده بودند برخی دارای اهمیت استراتژیک بودند که برای بازسازی آن می‌بایستی ملاحظات نظامی بکار گرفته می‌شد و یا جای آن تغییر می‌کرد. نمونه آن شهر سومار که در جای قبلی خود ساخته نشده و جایش تغییر کرده است ولی بقیه شهرها همچون سرپل ذهاب، قصر شیرین، نفت شهر، خسروی در محل قبلی خود ساخته شدند.

پراکندگی روستاهای استان و تخریب بیش از ۵۰۰ روستا، راه ادغام روستاهای کوچک در مواردی که اقتضا می‌نمود. فراهم آوردن ولی بخشی از آنها در محل قبلی خود ساخته شدند. بنابراین آخرین آمار منتشره در سال ۱۳۷۵، از کل ۶۰۱۴۰ واحد آسپه دایزه مسکونی تجاری شهری و روستای مناطق جنگ‌زده استان تعداد ۵۵۵۴۰ واحد بازسازی شده و ۴۶۰۰ واحد در دست اجرا بوده است. (۶)

در نتیجه این سیاست‌ها و طرح‌ها، شهرها و روستاها به‌طور کلی در راستای محور اصلی توسعه یافته و وسعت جغرافیایی و گستره آتش‌جنگ در محدوده‌ای بطول بیش از ۳۳۰ کیلومتر از مرز استان و در برگرفتن دهها شهر و بیش از ۵۰۰ روستای استان ابعاد فضایی و کالبدی گسترده‌ای را مطرح می‌سازد؛ با توجه به اینکه هر شهر یا روستا مرکز ثقل فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اطراف خود می‌باشد و هر یک از این مراکز بنحوی با مراکز اطراف خود وابستگی و داد و ستد دارد، در واقع ما با یک بافت و نظام وسیع متلاشی شده روبرو بودیم که در بازسازی آن باید به همین گونه برخورد می‌شد. چنین عملی نیاز به یک طرح ریزی یکپارچه داشت شهرهایی که به‌میزان صید در صید تخریب شده بودند برخی دارای اهمیت استراتژیک بودند که برای بازسازی آن می‌بایستی ملاحظات نظامی بکار گرفته می‌شد و یا جای آن تغییر می‌کرد. نمونه آن شهر سومار که در جای قبلی خود ساخته نشده و جایش تغییر کرده است ولی بقیه شهرها همچون سرپل ذهاب، قصر شیرین، نفت شهر، خسروی در محل قبلی خود ساخته شدند.

نتیجه گیری:

برنامه ریزی بازسازی مناطق جنگزده کشور تجربه ای است که بعنوان اصول اساسی در برنامه ریزی آینده باید مورد توجه قرار گیرد. برنامه ریزی بازسازی باید از دیدگاه دقیق و مبتنی بر واقعیت های فیزیکی و نیازهای خانواده هایی که باید استقرار یابند انجام شود. تعادل بین گرایش های اصلاح طلب و سنایز گرایش ها در برنامه بازسازی لازم است، تا بتوان از فرصت های خاص بدست آمده جهت ایجاد دگرگونی و همچنین حفظ و احیاء بخش هایی از شهر و روستا که از لحاظ فرهنگی و سمبولیک برای یک جامعه اهمیت دارد، استفاده نمود. عوامل بازدارنده برنامه ریزی بازسازی می باشند:

- قبل از بازسازی شهرها و روستاها لازم است که صنایع ساختمانی ملی و محلی را مورد ارزیابی قرار دهیم و با سرعت ظرفیت آن را متناسب با کار عظیم بازسازی افزایش دهیم.

- همیشه قبل از طراحی دوباره محلهای سکونت به ارزیابی و در صورت لزوم طراحی مجدد سیستم برنامه ریزی بپردازیم. بدین معنی که میتوان روشهای معمول برنامه ریزی و مکانیز ساختمانی مصوبه قبل از جنگ را با یک تصویب مجدد فوری، در برنامه ریزی بازسازی بکار گرفت.

- بازسازی سریع و موثر نیازمند تعیین حدود وظایف و اختیارات از طرف مسئولان کشور است.

- افراد محلی لازم است در مرحله برنامه ریزی و عملیات بازسازی به هر طریق ممکن شرکت نمایند. کمک خارجی مورد نیاز است اما باید نقش تقویت کننده نیروی موجود در محل را داشته باشد نه اینکه منابع، مهارت، نیروی انسانی و تکنیک محلی را از میدان بدر نماید.

- بمنظور جلوگیری از شکست سیاستهای بازسازی لازمست شرکت کنندگان در

این مهم چه دولتی و چه خصوصی اقتدار در عمل، صلاحیت انجام کار، منابع مورد لزوم جهت کار و پذیرش جامعه ذینفع را دارا باشند.

- بدنبال تعیین میزان خرابیهای ناشی از جنگ، لازمست برنامه ریزی دقیق پیرامون تعیین اولویتهای اجرایی انجام گیرد.

- ایجاد موازنه بین نیاز به بازسازی سریع و سایر اولیتهای باید توجه قرار گیرد.

- در نظر گرفتن تأثیر سیاستهای بازسازی بر دیگر نقاط. سیاستهای بازسازی که بی تردید، مولد فعالیتهای اقتصادی می باشد، کارهای ساختمانی عظیمی به همراه خواهد داشت که بر روند عملیات ساختمانی سایر مناطق اثر زیادی دارد.

- کمبود نیروی اقتصادی - اجتماعی در مناطق جنگزده با اعزام نیروی انسانی ماهر و ارسال ماشین آلات و ابزار و سرمایه مورد نیاز بایستی جبران شود.

- زمینه بازگشت مهاجرین و جنگ زدگان با سرعت و آماده نمودن آنها برای برخورد با مسائل زندگی خود باید فراهم گردد.

- ایجاد کانونهای مشاورتی - اجرایی مناسب در مناطق جنگزده برای کار مشترک بین نیروهای معین و موضعی که ناشی از برنامه ریزیهای ضربتی است تخفیف می یابد.

- انتخاب طرحها با بررسی کافی، توجیه اقتصادی لازم و بازده تضمین شده باید صورت گیرد.*

پاورقی ها

- ۱- سازمان برنامه و بودجه، استان کرمانشاه - سال ۱۳۷۱.
- ۲- سازمان برنامه و بودجه، گزارش نهائی برآورد خسارات اقتصادی جنگ تحمیلی، سال ۱۳۶۹.
- ۳- ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان کرمانشاه، مدیریت طرح و برنامه، بهمن ۱۳۷۳.
- ۴- ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان کرمانشاه، مدیریت طرح و برنامه، بهمن ۱۳۷۳.

- ۵- ستاد بازسازی و نوسازی استان کرمانشاه - مدیریت طرح و برنامه - سال ۱۳۷۱.
- ۶- روابط عمومی ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - (خلاصه عملکرد ... - شهریور ۱۳۷۵ - ص ۴۳).
- * بدین وسیله از زحمات جناب آقای مهندس کلانتری که در اجرای طرح و جمع‌آوری مطالب همکاری نموده‌اند تشکر و سپاسگزاری می‌شود.

منابع و مأخذ

- ۱- ستاد بازسازی و نوسازی استان کرمانشاه، مدیریت طرح و برنامه، سال ۱۳۷۱.
- ۲- ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور، پروژه‌های بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان کرمانشاه، سال ۱۳۷۲.
- ۳- ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان کرمانشاه، مدیریت طرح و برنامه، بهمن ۱۳۷۳.
- ۴- بنیاد امور مهاجرین جنگ تحمیلی استان کرمانشاه، دفتر آمار، بهمن ۱۳۷۳.
- ۵- سازمان برنامه و بودجه استان کرمانشاه، کتاب سال استان، سال ۱۳۷۳.
- ۶- سازمان برنامه و بودجه - گزارش برآورد خسارات اقتصادی جنگ تحمیلی سازمان برنامه و بودجه، سال ۶۹.
- ۷- ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - عملکرد ده ساله بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده از جنگ خرداد ۷۱.
- ۸- ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - نشریه ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده - اسفند ۶۹.
- ۹- روابط عمومی ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - خلاصه عملکرد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - سال ۱۳۷۳.
- ۱۰- دانشگاه شهید بهشتی - دفتر فنی آموزشی و پژوهشی دانشکده معماری و شهرسازی تجربیاتی از بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده بروایت مسئولین.
- ۱۱- روابط عمومی ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - خلاصه عملکرد - شهریور ۱۳۷۵.